

3. Китайгородская Г.А. Интенсивное обучение иностранным языкам. Теория и практика / Г.А. Китайгородская. – М. : Высшая шк., 2009. – 284 с.
4. Крючков Г.Г. Стратегія навчання іноземних мов в Україні / Г.Г. Крючков // Іноземні мови в навчальних закладах. – 2002. – №1–2. – С. 10–13.
5. Ливингстоун К. Рольові ігри в обученні іностранным языкам / К. Ливингстоун. – М. : Высшая шк., 1988. – 150 с.
6. Мильруд Р.П. Компетентность в изучении языка / Р.П. Мильруд // Иностранные языки в школе. – 2004. – №7. – С. 30–37.
7. Ніколаєва С.Ю. Сучасні підходи до викладання іноземних мов / С.Ю. Ніколаєва, О.М. Шерстюк // Іноземні мови. – 2001. – №1. – С. 50–57.
8. Семенова Н.А. Рольові ігри в обученні іностранным языкам / Н.А. Семенова, М.В. Семенова // Іноземні мови. – 2003. – №3. – С. 16–18.
9. Скалкин В.Л. К вопросу ситуативно-тематической организации материала устной речи как средства стимуляции изучения иностранного языка в школе / В.Л. Скалкин, О.И. Яковенко // Иностранные языки в школе. – 1990. – №6. – С. 3–7.
10. Стояновский А.М. Ситуативная позиция как основа создания ситуации речевого общения / А.М. Стояновский, Е.И. Пассов // Иностранные языки в школе. – 1990. – №1. – С. 19–23.
11. Стронин М.Ф. Обучающие игры на английском языке / М.Ф. Стронин. – М. : Просвещение, 1984. – 258 с.
12. Ціпан Т.Н. Шляхи інтенсифікації навчального процесу при вивченні англійської мови / Т.Н. Ціпан // Іноземні мови в навчальних закладах. – 2005. – №4. – С. 45–50.
13. Шендерук О.К. Cultural awareness / О.К. Шендерук // Іноземні мови в навчальних закладах. – 2005. – №4. – С. 118–124.
14. Эльконин Д.Б. Избр. психолог. тр. / Д.Б. Эльконин. – М. : Педагогика, 1989. – 554 с.
15. Яніна В.М. Навчаємо спілкуватися іноземною мовою через рольові ігри і драматизації / В.М. Яніна // Іноземні мови. – 2003. – №3. – С. 17–18.
16. Canale, M. Theoretical bases of communicative approaches to second language teaching and testing / M. Canale, M. Swain // Applied Linguistics. – 1980. – №47. – 53 p.
17. Hymes, D. On Communicative Competence / D. Hymes. – University of Pennsylvania Press, 1971. – 279 p.
18. McKay, S. Sociolinguistics and Language Teaching / S. McKay, N. Horberger. – Cambridge University Press, 1996. – 388 p.
19. Millrood, R. Theory of Language Teaching / R. Millrood. // Language Didactics. Vol. 2. – University of Tambov, 2003. – 401 p.
20. Norris, N. The trouble with competence / N. Norris // Cambridge Journal of Education. – 1991. – Vol. 21/3 – P. 331–224.
21. Spolsky, B. Sociolinguistics / B. Spolsky. – Oxford : Oxford University Press, 2003. – 128 p.

УДК 316.6(043.3)

ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСОБИ ПРОФІЛАКТИКИ ТА КОРЕКЦІЇ ІНТЕРНЕТ-ЗАЛЕЖНОСТІ

О.В. Камінська

*кандидат психологічних наук, доцент кафедри педагогіки та психології
Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти*

У статті досліджуються ті методи і засоби, що дозволяють знизити рівень Інтернет-залежності, або ж попередити її виникнення. Визначаються найбільш ефективні стратегії подолання адикції, аналізуються існуючі програми профілактики та корекції адиктивної поведінки.

Ключові слова: Інтернет-залежність, адиктивна поведінка, психопрофілактичні та психокорекційні засоби.

В статье исследуются те методы и средства, которые позволяют снизить уровень Интернет-зависимости, или предупредить ее возникновение. Определяются наиболее эффективные стратегии преодоления аддикции, анализируются существующие программы психопрофилактики и психокоррекции аддиктивного поведения.

Ключевые слова: интернет-зависимость, аддиктивное поведение, средства психопрофилактики и психокоррекции.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Інтернет-залежність набуває останнім часом все більшого поширення, що пов'язано, з одного боку, з розширенням доступу до мережі, а з іншого – з впливом таких негативних чинників, як соціально-економічна нестабільність, інтолерантність, відчуження, що виникає між людьми та змушує їх шукати альтернативну реальність, викликає потребу сховатися від проблем та труднощів. Враховуючи це, особливо актуальним є проведення заходів щодо профілактики та корекції Інтернет-адикції.

Метою статті є аналіз методів та засобів профілактики та корекції Інтернет-залежності.

Методологічною основою дослідження стали праці, спрямовані на аналіз особливостей профілактики виникнення Інтернет-залежності (Н.Є. Завацька, Н.Л. Коломінський, С.А. Кулаков, І.П. Лисенко, Н.Ю. Максимова, Т.С. Яценко); психотерапії межових розладів і станів залежності (Н.П. Захаров); корекції адиктивної поведінки в рамках психодинамічних теорій (Н.В. Злигостьєва); психологічної профілактики Інтернет-залежності (М.І. Дрепа).

РЕЗУЛЬТАТИ ТЕОРЕТИЧНОГО АНАЛІЗУ ПРОБЛЕМИ

У сучасній науці існують різні підходи щодо розв'язання проблеми Інтернет-залежності. Боротьба з Інтернет-залежністю ведеться в багатьох країнах, де Інтернет набув широкого поширення. Так, у США більшість філій «Товариства анонімних алкоголіків» відкрили групи підтримки Інтернет-залежних осіб, причому існують групи для родичів, які бажають повернути члена сім'ї до нормального життя. Розроблено програму 12 кроків, суть якої полягає в наповненні реального життя новим змістом паралельно зі

зменшення часу, проведеного в мережі. Ознакою одужання вважається те, що людина повністю контролює час, проведений у мережі [4].

Т.О. Ісакова [5] вказує на те, що на рівні уряду розроблено низку програм, спрямованих на профілактику та корекцію Інтернет-залежності. Так, відомою є програма «Безпечний Інтернет», започаткована ЄС у 2005 році, що спрямована на захист молоді та дітей від негативного впливу Інтернету та передбачає участь національних правоохоронних органів, неурядових організацій та науковців. У листопаді 2008 року Європейський Парламент затвердив програму «Безпечний Інтернет», розраховану на 2009–2013 роки. Ця програма спрямована на те, щоб створити базу знань дослідників, які займаються безпекою дітей в Інтернеті на європейському рівні, а також досліджувати наслідки використання дітьми нових технологій та пов'язані з цим ризики. У складовій програмі «Безпечний Інтернет 2009–2013» – «Безпечний Інтернет – 2010» вказується на доцільність проведення дослідження проблеми Інтернет-залежності серед неповнолітніх в Європі. Метою цього документа є виявлення того, наскільки Інтернет-залежність можна вважати мережевим ризиком для європейських підлітків, дослідження динаміки розвитку та розповсюдження цієї недуги, а також розробка методів її попередження. У програмі наголошується, що Інтернет все більше заміщує сім'ю та друзів в якості сфери реалізації особистості в соціальному середовищі, що в перспективі матиме негативний вплив на її поведінку в реальному житті [10].

У рамках Програми «Безпечний Інтернет» Європейським Союзом був також втілений проект «Європейське дослідження з питань культури, контексту і ризиків при безпечному використанні дітьми Інтернету та нових медіа» (2006–2009 рр.). Це – пан'європейське соціологічне дослідження, присвячене питанням використання дітьми мережі Інтернет і мобільних технологій, схильності дітей і підлітків до он-лайнних загроз та успішності методів захисту неповнолітніх від небезпеки мережі Інтернет. Згаданий проект досліджує ступінь насиченості суспільства інформаційно-просвітницькими матеріалами на тему безпеки в Інтернеті, обізнаності батьків та вчителів щодо загроз і методів попередження цієї недуги, рівень впровадження профілактичних і захисних програм чи механізмів, ефективність державних і громадських зусиль і програм у цій сфері [9].

Ще одним із загальноєвропейських заходів у сфері дослідження проблеми Інтернет-залежності серед підлітків стала програма забезпечення безпечного й етичного он-лайнного середовища для кожної дитини «Правий клік», що запроваджена Європейським альянсом неурядових організацій з безпеки дітей в он-лайнному середовищі та співфінансується Європейським Союзом. У Програмі «Правий клік» наведені рекомендації для європейських, галузевих і міжнародних організацій та інших зацікавлених осіб з питань створення безпечнішого он-лайнного середовища для дітей та молоді. Сучасні інтерактивні технології, як наголошується в цьому документі, здатні створювати приголомшливий ефект присутності за рахунок високого рівня «імерсивності» (занурення в середовище), допомагають розвивати корисні навички, але водночас призводять до виникнення проблеми залежності [6].

Отже, робота щодо профілактики виникнення Інтернет-залежності відбувається як на державному рівні, де розробляються різні програми, спрямовані на недопущення формування адикції, зокрема серед підлітків та в молодіжному середовищі, так і на рівні роботи окремих дослідників, які пропонують авторські психокорекційні програми, метою яких є створення умов для гармонійного розвитку особистості, що сприяє виникненню стійкості до адиктивних впливів.

Так, Т.М. Вакулич вважає доцільним впровадження програми запобігання Інтернет-залежної поведінки, яка ґрунтувалася б на таких напрямках: розвиток особистісної та комунікативної сфери (групові дискусії, психомалюнок, рольова гра, психодрама, методи невербальної взаємодії); засвоєння теоретичних основ Інтернет-залежної поведінки з розглядом основних ознак, симптомів, мотивів, динаміки розвитку адиктивного процесу та його наслідків (бесіди, лекції, консультації); впровадження в діяльність психологічних служб навчальних установ програми попередження Інтернет-залежної поведінки [2].

Розвиток особистісної сфери є умовою профілактики адиктивної поведінки, оскільки відчуття гармонії, відсутність внутрішніх конфліктів, узгодженість індивідуальних якостей особистості передбачають високий рівень її адаптації в соціумі, пристосування до умов життя в групі, до якої вона належить. Це дозволяє особистості відчувати власну повноцінність, впевненість у собі, робить комфортним її повсякденне життя.

Удосконалення комунікативної сфери особистості також виступає необхідною умовою психопрофілактики Інтернет-залежності, оскільки саме невміння встановлювати контакти з оточуючими, вибудовувати гармонійні стосунки з ними викликає прагнення знайти альтернативну реальність, таку сферу, де особистість почувалася б впевненою та розкутою, і найчастіше такою сферою стає Інтернет-середовище, формуючи адикцію. Нерозвиненість комунікативної сфери зазвичай поєднується з такими індивідуальними особливостями, як висока тривожність, низька самооцінка, невпевненість у собі, конфліктність та агресивність, низький комунікативний потенціал. Ці риси не дозволяють особистості будувати стосунки з оточуючими, можуть викликати негативне ставлення до особистості однолітків. Прагнучи реалізувати потребу в спілкуванні, така людина звертається до Інтернет-мережі, сприймаючи її як безпечне середовище, що характеризується анонімністю, широтою можливостей та легкістю у встановленні контактів.

Система знань про прояви та особливості Інтернет-залежної поведінки також виступають важливою умовою її профілактики, оскільки, володіючи такою інформацією, людина здатна виявити в себе ознаки адикції вже на перших етапах її формування та не допустити її поглиблення та закріплення. У разі

здійснення профілактики Інтернет-залежності серед школярів важливо також проводити роз'яснювальну роботу з батьками, що дозволить їм, за необхідності, контролювати час, який дитина проводить у мережі та проаналізувати, яка діяльність дитини в Інтернеті є провідною (чи використовує вона його з метою навчання, чи ж грає в комп'ютерні ігри або спілкується на форумах).

Робота з профілактики Інтернет-залежності повинна також проводитися в навчальному закладі, де перебуває особистість, оскільки встановлено, що найчастіше під вплив адикції попадають підлітки та молодь. Психопрофілактична діяльність має бути спрямована на виявлення груп ризику та систематичну роботу з ними, а також на роботу з усіма учнями, з метою донесення до них інформації про шкідливість Інтернет-залежності та про її вплив на особистість.

До психологічних умов запобігання Інтернет-залежної поведінки Т.М. Вакулич відносить: розвиток та сприйняття себе як цілісної особистості; сприяння адекватному самооцінюванню, підкріплення позитивної «Я-концепції», оволодіння прийомами самопізнання (інтроспекції, рефлексії); розвиток свідомого прийняття дійсності, переживання якої відбувається за принципом «тут та тепер»; усвідомлення негативного впливу технологій Інтернет на особистість (когнітивний компонент); розвиток емпатії, вміння адекватно виражати свої емоційні стани, в тому числі і негативні; керувати своїми емоціями загалом (емоційний компонент); формування впевненості у собі; організація цілеспрямованого засвоєння навичок спілкування, вміння встановлювати нові соціальні контакти; формування умінь визначати позитивні життєві програми, приймати самостійно рішення, виконувати особливі стратегії взаємодії, спрямовані на поліпшення свого становища у соціумі; формування здатності до самоконтролю в різноманітних життєвих ситуаціях (поведінковий компонент) [2].

Тобто цільовою аудиторією психокорекції Інтернет-адикції є особи, не здатні сформувати цілісне та несуперечливе уявлення про себе, побудувати адекватну «Я-концепцію». Зазвичай, таким людям притаманне негативне самоставлення, нерозвинуті рефлексивні здібності, що не дозволяє особистості сформувати образ «Я» з урахуванням того, як людину оцінюють оточуючі. Така людина не здатна до самоаналізу та самозаглиблення, не визнає існування внутрішніх конфліктів, болісно сприймає критику, має нестійке уявлення про власну особистість. Усе це робить людину вразливою до впливу адиктивних факторів, беззахисною до дії деструктивних агентів.

В емоційному плані така особа також є дисгармонійною, проявляє емоційну нестабільність, дратівливість, є схильною до депресивних станів та фрустрації. Нестійкість емоційної сфери створює бар'єри на шляху до встановлення контактів з оточуючими, перешкоджає соціальній адаптації особистості. При оцінці власного «Я» така людина відчуває негативні емоції, дискомфорт та тривогу, оскільки переконана в тому, що не заслуговує на повагу оточуючих та їх розуміння. Це породжує внутрішні конфлікти, призводить до усвідомлення значних відмінностей між «Я-реальним» та «Я-ідеальним», що, у свою чергу, викликає значний психологічний дискомфорт, формування внутрішніх комплексів та почуття неповноцінності. Прагнення самоствердитись та підтвердити власну значущість спонукає людину шукати інші сфери для самореалізації, і, оскільки Інтернет-середовище володіє необхідними для цього ознаками, саме воно стає осередком життя людини, призводячи до виникнення адикції.

У поведінковому плані негативне самоставлення може проявляється в сором'язливості та невпевненості або ж в конфліктності та агресивності. Поведінка такої людини характеризується непослідовністю, залежністю та конформізмом. Така особистість страждає від комплексу неповноцінності, не здатна до цілепокладання та планування майбутнього.

На думку Т.Ю. Больбот, програми профілактики Інтернет-залежності повинні складатися з ранньої діагностики (скринінг-діагностика), первинної (інформаційні, освітні, технології зайнятості, корекції сімейних відносин, релігійні) і вторинної профілактики. Корекція Інтернет-залежності має являти собою поетапну систему, яка покращує адаптацію адиктів, створює передумови для більш свідомого використання комп'ютерних технологій. У структурі корекції доведено ефективність когнітивно-біхевіоральної психотерапії. При проведенні психокорекційної роботи значна увага повинна приділятися ліквідації та дезактуалізації психотравмуючих факторів і ситуацій [1].

Отже, в основі роботи з психопрофілактики Інтернет-залежності лежить, перш за все, виявлення осіб, які належать до групи ризику. Це дозволяє застосувати систему засобів профілактики адикції, орієнтуючись на конкретну групу людей, що потребують психологічної підтримки та допомоги. Корекційні засоби мають бути спрямовані на подолання тих негативних чинників, що призвели до формування залежності, та на згладження тих особистісних змін, що відбулися під її впливом, тобто враховувати слід і детермінанти, що зробили людину вразливою до адиктивних впливів, і особистісні деформації, що виникли внаслідок дії адикції.

М.І. Дрепа виділила основні напрямки психологічної профілактики Інтернет-залежності у студентів, які полягають в інформуванні студентів про механізми впливу мережі Інтернет на особистість, про причини, клінічні прояви, методи діагностики і наслідки Інтернет-залежності; виробленні у студентів стратегій високофункціональної поведінки; розвитку стійкості до негативних соціальних впливів; формуванні внутрішньоособистісних мотивів і системи цінностей, що відповідають здоровому способу життя; розвитку особистісних ресурсів Інтернет-залежних студентів з метою ініціації їх особистісного зростання; розвитку навичок досягнення особистісних цілей у реальному житті і розширенні кола альтернативної залежній поведінці діяльності. Розроблена програма профілактики Інтернет-залежності у студентів включала три

основних компоненти: освітній компонент, в рамках якого студентам давалися знання про механізми впливу мережі Інтернет на людину; психологічний компонент, що включав зміну психологічних характеристик особистості Інтернет-залежних студентів, створення сприятливого довірчого клімату в колективі і їх психологічну адаптацію; соціальний компонент, що представляє собою допомогу в соціальній адаптації студентів, розвиток у них уміння протистояти негативному впливу, навичок прийняття рішень, міжособистісного спілкування, мотивів здорового способу життя [3].

Ця система психопрофілактики Інтернет-залежності також побудована на визнанні інформування як важливого засобу попередження адитивної поведінки, оскільки, володіючи певним рівнем знань щодо цієї проблеми, особистість може відслідкувати в себе прояви Інтернет-залежності та вчасно вжити відповідних заходів, щоб не допустити її закріплення. Іншою умовою психопрофілактики є система дій, спрямованих на гармонізацію особистості, корекція тих рис, що роблять людину чутливою до впливу адиктивів. Розширюються уявлення людини про власну особистість, формується позитивне самоставлення, підвищується здатність до прийняття нових соціальних ролей.

Х. Турецька, провівши дослідження, прийшла до висновку, що фактором, який значною мірою визначає, чи буде людина схильна до Інтернет-залежності, чи ні, є осмисленість її життя. Тобто основний напрямок профілактики та попередження Інтернет-залежності є наповнення сенсом, цілями, переконаннями та ідеалами життя адикта. Тобто слід працювати над тим, щоб з інформаційного та комунікативного ресурсу Інтернет не перетворився на засіб для заповнення внутрішньої порожнечі [7].

Зовсім інша технологія лежить в основі психопрофілактичної стратегії, розробленої Г. Чаусовським. Він описує нову психотехнологію, що спрямована на профілактику Інтернет-залежності, в основі якої лежить здійснення інструментального автоматичного контролю за рівнем втоми користувача комп'ютера, а також реалізація прийомів нейтралізації Інтернет-залежності на тлі сприятливих для аутосугестії рефлекторних актів позіхання. Відомо, що рефлекторний акт позіхання характерний для стану стомлення, в тому числі й обумовленого тривалим перебуванням за комп'ютером. Позіхання є мимовільним актом дихання, що виникає при охоронному гальмуванні, для якого типовим є зниження контролюючої функції кори головного мозку, а також формування короткочасного перехідного стану свідомості. Таким чином, очевидним є той факт, що характерне для позіхання короткочасне «відключення» контролюючої функції мозку є вельми сприятливим фоном для реалізації аутосугестивних прийомів. Конструктивне оформлення розробленої психотехнології нейтралізації Інтернет-залежності виконане у вигляді фіксованої за допомогою штюка на оправі окулярів будь-якого типу (в тому числі й без лінз) тактильного сенсора положення нижньої щелепи користувача. Опускання нижньої щелепи в процесі позіхання спричинює замикання електричних контактів тактильного сенсора, які комутують ланцюг включення звуковідтворювального пристрою. Цей пристрій наділений функціями звукозапису і програмованого акустичного таймера. Згідно з прийомом розробленого методу, включення звукозапису психокоригуючої спрямованості здійснюється саме в сприятливий для реалізації аутосугестивних прийомів короткочасний момент трансогового стану, індукованого актом позіхання. Розроблена психотехнологія забезпечує також можливість використання актів позіхання для реалізації комплексу превентивних прийомів нейтралізації негативних психофізіологічних і техногенних аспектів, що виникають при тривалому просиджуванні за комп'ютером. Це обумовлено тим, що прослуховування афірмації на тлі актів позіхання формує психологічний акустичний якір. Автоматичне озвучування програмованим електронним таймером цих афірмацій через кожну годину роботи за комп'ютером не тільки нагадує користувачам про необхідність зробити перерву, але й сприяє рефлекторному ініціюванню актів позіхання. Таким чином, розроблена психотехнологія розширює можливості підвищення ефективності використання психотерапевтичних прийомів як для усунення Інтернет-залежності, так і мінімізації негативного впливу комп'ютерних систем на психічне і фізичне здоров'я користувачів [8].

В основі цієї технології лежить психофізіологічний принцип, що дозволяє запобігти Інтернет-залежності на основі вироблення умовних рефлексів. Розроблена технологія сприяє кращому контролю особистості над своєю імпульсивною поведінкою, розвиває саморегуляцію та здатність до самоконтролю, що дозволяє особистості оптимізувати час перебування в мережі.

ВИСНОВКИ

Узагальнюючи існуючі методи і засоби профілактики Інтернет-залежності, можна виділити основні: проведення просвітницької роботи, що має на меті надання інформації про особливості формування та прояву Інтернет-адикції та сприяє вчасному виділенню ознак появи залежності; виявлення та корекція особливостей особистості, що лежать в основі формування адикції, таких як висока тривожність, ізольованість, сенситивність, занижена самооцінка та негативне самоставлення, оскільки саме такі особи часто не здатні до встановлення гармонійних стосунків з оточуючими та шукають альтернативну сферу для задоволення своїх потреб; розширення уявлень особистості щодо можливостей самореалізації та її поведінкового репертуару, що дозволяє людині адаптуватися до соціальних умов існування та створює основу для гармонізації особистості.

Корекційна робота включає: формування здатності до цілепокладання; бачення віддаленої перспективи, що сприяє орієнтації особистості на майбутнє, на протигагу зануренню у віртуальну реальність; розширення комунікативного потенціалу, що сприяє здатності налагоджувати контакти з

оточуючими; гармонізація особистості за рахунок корекції особистісних властивостей, що не дозволяють людині знайти сферу для самореалізації та сприяють втечі у віртуальну реальність; розширення уявлень щодо можливостей задоволення фрустрованих потреб соціально прийнятними засобами; формування впевненості в собі, позитивного самоствавлення та адекватної самооцінки, що сприяє кращій соціальній адаптації особистості.

Перспективним напрямком дослідження є вдосконалення існуючих та розробка нових програм профілактики та корекції Інтернет-залежності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Більбот Т.Ю. Психічні та поведінкові розлади в осіб молодого віку з комп'ютерною залежністю (клініка, корекція та профілактика) : автореф. дис. ... кандидата медичних наук / Т.Ю. Більбот. – К., 2005. – 36 с.
2. Вакуліч Т.М. Психологічні чинники запобігання Інтернет-залежності підлітків : дис. ... канд. психол. наук / Т.М. Вакуліч. – К., 2006. – 226 с.
3. Дрепа М.И. Психологическая профилактика Интернет-зависимости у студентов : дисс. ... канд. психол. наук / М.И. Дрепа. – Ставрополь, 2010. – 277 с.
4. Інтернет-залежність – вигадка чи хвороба [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.esc.lviv.ua/internet-zalezhnist-vyhadka-chy-hvoroba/>
5. Ісакова Т.О. Інтернет-залежність як новий феномен сучасного світу: сутність і проблеми / Т.О. Ісакова. – К. : НІСД, 2011. – 47 с.
6. Правый клик: программа создания безопасной и этичной онлайн-среды для каждого ребенка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.enasco.eu/index.php?option=com_rokdownloads&view=file&task=download&id=47
7. Турецька Х. Інтернет-залежність: критерії діагностики, психологічні особливості uzалежених / Х. Турецька // Медицина світу. Спеціальний випуск: психіатрія. – Львів, 2009. – С. 66–68.
8. Чаусовский Г. Технотронная психотехнология нейтрализации Интернет-зависимости / Г. Чаусовский [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://psyfactor.org/lib/psychotron93.htm>
9. EU Kids Online: Final Report. The London School of Economics and Political Science [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www2.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%20I%20\(2006-9\)/EU%20Kids%20Online%20I%20Reports/EUKidsOnlineFinalReport.pdf](http://www2.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%20I%20(2006-9)/EU%20Kids%20Online%20I%20Reports/EUKidsOnlineFinalReport.pdf).
10. Safer Internet Programme 2009-2013. Europe's information society thematic portal. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/information_society/activities/sip/policy/programme/current_prog/index_en.ht

УДК 159.923

ПРО КРИТЕРІЇ СФОРМОВАНOSTІ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

В.І. Карамушка

*кандидат біологічних наук, доцент, завідувач кафедри управління проектами
ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПНУ*

У статті аналізується категорія екологічних компетентностей особистості та обговорюються різноманітні підходи до визначення критеріїв їх сформованості. Виходячи з того, що екологічна компетентність як інтегральна особистісна характеристика включає когнітивний, діяльнісний, рефлексійний та мотиваційний компоненти, здійснено теоретичне узагальнення критеріїв, що характеризують ці компоненти.

Ключові слова: екологічна свідомість, екологічні та еко-орієнтаційні компетентності, структура та критерії екологічної компетентності, природне середовище.

В статье анализируется категория экологических компетентностей личности и обсуждаются различные подходы к определению критериев их сформированности. Исходя из того положения, что экологическая компетентность как интегральная характеристика состоит из когнитивного, деятельного, рефлексивного и мотивационного компонентов, проведено теоретическое обобщение критериев, характеризующих данные компоненты.

Ключевые слова: экологическое сознание, экологические и эко-ориентированные компетентности, структура и критерии экологической компетентности.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

У нашій попередній роботі [4] було показано, що діагностування та формування екологічних та еко-орієнтаційних компетентностей у рамках підготовки фахівців у системі післядипломної освіти є неможливим без ретельного аналізу змісту, структури та функціональної організації таких компетентностей. Нагадаємо, що екологічна компетентність (ЕК) фахівця є однією з ключових професійних компетентностей (а для певних груп фахівців вона є ключовою), що відображає єдність його теоретичної та практичної готовності ефективно здійснювати екологічно значущі професійні функції [8–10; 12–13]. Перелік таких функцій та видів діяльності може бути значним, але в цілому їх виконання спрямоване на забезпечення соціальних потреб людини на умовах дотримання принципів невиснажливого, збалансованого використання наявних ресурсів (перш за все, природних). У цьому контексті ЕК близькі до компетентностей, що забезпечують життєдіяльність на засадах стійкого розвитку [3]. ЕК за сутністю є інтегрованим особистісним утворенням, що має різні особливості прояву при певних життєвих ситуаціях. Саме тому було запропоновано розрізняти власне екологічні компетентності та еко-орієнтаційні компетентності (ЕОК) [4]. Якщо перші формуються в процесі професійної підготовки, то останні є результатом професійної підготовки або життєвої практики, але на фоні високої екологічної свідомості. Для ЕОК особистості характерними є не